

ISSN 1561-6908

**Економіка:
проблеми теорії та
практики**

Збірник наукових праць

Випуск 265

Том IV

Дніпропетровський національний університет

Економіка: проблеми теорії та практики

Збірник наукових праць

Випуск 265

Том IV

ДНУ
Дніпропетровськ
2010

УДК 336
ББК 65.01
Е 45

Друкується відповідно до постанови Вченої Ради
Дніпропетровського національного університету

Головний редактор:

д-р екон. наук, проф. *Анатолій Антонович Покотілов*

Редакційна колегія:

д-р фіз.-маг. наук *С. О. Смірнов*, д-р екон. наук *В. А. Ткаченко*,
д-р техн. наук *О. М. Марюта*, д-р екон. наук *Л. В. Поткова*,
д-р екон. наук *О. В. Ковальов*, д-р екон. наук *Я. Г. Берсуцький*,
д-р техн. наук *Ю. Д. Морозов*, д-р екон. наук *Г. О. Крамаренко*,
д-р екон. наук *О. С. Галушко*, д-р техн. наук *Р. Б. Тял*, д-р екон. наук *В. В. Дорофієнко*,
д-р екон. наук *О. Й. Шевцова*, д-р наук з державного управління *М. Х. Корецький*

Рецензенти:

д-р екон. наук, проф. Дніпропетровського національного університету: *Л. Л. Сазонець*;
д-р екон. наук, проф. Дніпропетровської державної медичної академії: *А. В. Батура*

Е 45 Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. –
Випуск 265: В 9 т. – Т. IV. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. – 324 с.

ISBN 978-966-8736-05-6

У збірнику аналізуються актуальні проблеми економіки.
Для студентів, аспірантів та викладачів вузів.

УДК 336
ББК 65.01

ISBN 978-966-8736-05-6

© Колектив авторів, 2010

Балибюк І.В., Замчевська Н.В. _____	
АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	1048
Момот А.И., Мирошниченко Е.В. _____	
ДИАГНОСТИКА КАЧЕСТВА УПРАВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОЦЕССОВ ВУЗа.....	1053
Шкурупій О.В., Білоброва Т.О. _____	
ПІДХОДИ ДО ПІЗНАННЯ СУТНОСТІ ЦИКЛІЧНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	1060
Черкавская Т.М., Горпиняк А.Г. _____	
НЕБАНКІВСЬКІ ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ.....	1066
Тігаренко В.В. _____	
ТРАНСФЕРТИ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ.....	1073
Білоброва Т.О. _____	
ПРОЯВИ ЦИКЛІЧНОГО РОЗВИТКУ НА РИНКУ НЕРУХОМОСТІ: АСПЕКТИ ТЕОРІЇ ТА СУЧАСНОЇ ЕМПІРИКИ.....	1078
Василиха Н.В., Марценок-Розарьопова О.В. _____	
АГРОСТРАХУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ГОСПОДАРСТВА.....	1088
Котляр А.Б. _____	
БРЕНД-МЕНЕДЖМЕНТ У СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	1094
Онисьченко О.В. _____	
ПРОЦЕСИ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ АВІАПЕРЕВЕЗЕНЬ.....	1100
Швець Ю.В. _____	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	1108
Коренюк П. І. _____	
ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ВІДТВОРЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ.....	1113
Лихолат С.М., Бура Ярошевич М.О. _____	
ЗАСТОСУВАННЯ КРЕАТИВНИХ МЕТОДІВ У ПРОЦЕСІ ПІДБОРУ ПЕРСОНАЛУ.....	1119

Пантьо А.М., Семенов А.А. _____	
РОЗРОБКА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	1126
Небава М. І., Небава І. М., Ластовецька О. С. _____	
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В ПРОЦЕСІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЇЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	1132

Том - V

Садыков В. М., Воронько А.И. _____	
ПРАКТИЧЕСКОЕ ПРИМЕНЕНИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ФУНКЦИИ КОББА-ДУГЛАСА НА ПРИМЕРЕ ЗАО «НКМЗ».....	1144
Тимошенко Ю.Г. _____	
МОДЕЛІ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄМІВ КРНТРАФАКТНОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	1149
Бондар Т.В., Мулик Т.О. _____	
УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ІЗ ВРАХУВАННЯМ ОСОБЛИВОСТЕЙ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА.....	1158
Журавльова Т.В. _____	
ДОКУМЕНТУВАННЯ - ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЗА РІВНЯМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ.....	1163
Ковтун Л.В., Гриценко А.О., Ткачук В.А. _____	
ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА.....	1174
Грубась О.А., Рудницький Ю.П. _____	
ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ І АУДИТУ ВИТРАТ І ВИХОДУ ПРОДУКЦІЇ СВИНАРСТВА.....	1179
Михайлова В.М. _____	
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДЕБІТОРСЬКУ ЗАБОРГОВАНІСТЬ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ.....	1184
Грубінка І.І. _____	
АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЦИКЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОРА ВПЛИВУ НА ЙОГО КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЬ.....	1192

Шкурупій О.В., Білоброва Т.О.

Полтавський університет економіки і торгівлі

ПІДХОДИ ДО ПІЗНАННЯ СУТНОСТІ ЦИКЛІЧНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. У статті охарактеризовані підходи до розкриття сутності економічної циклічності; запропоновано розглядати циклічність економічного розвитку як процес і як явище. Визначені особливості економічної циклічності притаманні сучасному періоду економічного розвитку.

Ключові слова. Економічна циклічність, фаза циклу, криза.

I. Вступ

Циклічність є об'єктивною закономірністю розвитку ринкової економіки зумовленою природою ринку. Вже понад два століття циклічність як об'єкт аналізу знаходиться в центрі уваги провідних науковців-економістів, які у різні часи намагалися пояснити причини, що зумовлюють особливості її протікання.

Дослідження циклічності економічної динаміки має на меті не лише вивчення її основних закономірностей, але й прогнозування наслідків та розробку на цій основі заходів зі згладжування її негативних проявів і програм державного антициклічного регулювання.

Особливою актуальністю зазначене коло питань набуває у наш час – в час трансформації зазнають основні економічні процеси, спричинені світовою фінансово-економічною кризою.

Питання еволюції концепцій циклічності є доволі ґрунтовно досліджені як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями (Р. Лукас, П. Самуельсон, У. Мітчелл, В. Гестц, М. Кондратьєв, М. Туган-Барановський, Й. Шумпетер, А. Гальчінський, Ю. Яковець, Дж. Кейнс, А. Бернс, С. Мочерний, В. Іноземцев, С. Глазєв, Е. Хансен, К. Маркс, С. Кузнець, Дж. Штігліц, Х. Мінські, Н. Рубін та ін.).

II. Постановка задачі

Метою статті є дослідження сутності економічної циклічності та формулювання на цій основі нових підходів до пізнання циклічності економічного розвитку як процесу і як явища.

Теоретико-методологічною основою проведеного дослідження є творче осмислення досягнень зарубіжних та вітчизняних науковців, дослідження які присвячені актуальним питанням економічної теорії та макроекономіки.

В роботі використані такі методи дослідження, як теоретичне узагальнення, методи індукції і дедукції, систематизації та класифікації.

III. Результати

У наш час відповідно до різних підходів існує декілька сотень теорій економічних циклів, у яких з різних наукових позицій пояснюються причини та наслідки економічних коливань, підходи до їх регулювання тощо. Однак реальність свідчить про те, що в сучасних умовах масштабних економічних трансформацій, наявні теоретичні підходи до з'ясування сутності циклічного розвитку потребують оновлення; існує потреба подальших наукових досліджень цього спрямування. Кожна розроблена теорія відповідає, насамперед, викликам свого часу, тому найбільш актуальною вона є, зазвичай, саме на період її створення. Вважаючи на це, у міру змін у суспільстві та економіці (у наш час, передусім, внаслідок напливу світової економічної кризи), виникає потреба модернізації та адаптації концептуальних підходів до з'ясування сутності економічної циклічності, про що свідчать всі без виключення дослідження цього спрямування. Нині, зокрема, назріла потреба у розробці оновленої наукової теорії циклічності, яка б відповідала сучасним умовам та особливостям розвитку світового господарства, а також змогла пояснити характерні прояви циклу і його фаз, зумовлені трансформацією капіталістичних відносин.

Попередні дослідження цієї проблеми були багатопланові.

Проте основні спрямування можна визначити досить чітко – це визначення сутності:

- 1) як прояву економічної нестабільності;
- 2) як форми розвитку національної економіки. Циклічність – це форма розвитку національної економіки і світового господарства як єдиного цілого, це відхід від однієї макроекономічної рівноваги в масштабі економіки в цілому до іншої. Циклічність можна розглядати як один із способів саморегулювання ринкової економіки [2, с.264]. Циклічність як форма розвитку економіки становить загальну форму руху національної економіки і світового господарства в такому, що припускає зміну революційних та еволюційних стадій розвитку економіки, економічного прогресу і виражає нерівномірність функціонування різних елементів національного господарства (безперервне коливання ділової активності й падіння ринкової кон'юнктури, чергування екстенсивного та інтенсивного типів економічного зростання) [3]. Отже, у цілому циклічність визначається як процес, як тісно пов'язана послідовність станів, якій притаманні певні особливості та прояви.

Загалом, вирішення цієї проблеми, на нашу думку, слід шукати в сфері розуміння циклічності як процесу і як явища. Сутність циклічності як процесу розкрита досить глибоко, про що свідчать вагомні наукові доробки у цьому напрямі. Цей аспект є більш популярним через те, що циклічність апріорі пов'язана з виникненням кризи. Тому передусім виникає питання, як скоро економіка вийде з цього стану і яким чином відбуватимуться процеси відновлення.

Проте, для того, щоб відповісти на таке актуальне сьогодні для суспільства питання, треба знати причини виникнення криз, а, отже – з'ясувати сутність циклічності, що ми пропонуємо здійснювати через розгляд циклічності як явища.

Циклічність як явище, тобто як зовнішній прояв сутності, що пізнається через властиві їй прояви, значно менше досліджено, порівняно з циклічністю, що розглядається у наукових дослідженнях здебільшого як процес, який аналізується на певному відрізку часу – від кризи до кризи. У зв'язку з цим ми вважаємо за доцільне розкрити цю проблему у двох аспектах:

1) як явище у значенні форми, в якій сутність постає на «поверненні». Відомо, що явище – це форма прояву сутності, а сутність полягає у тому, що циклічність – це форма розвитку економіки. Глумачний словник основних філософських термінів визначає явище як сукупність зовнішніх, поверхневих властивостей предметів, які доступні пізнанню на рівні чуттєвого сприйняття [4, с. 189]; те, у чому виявляється, розкривається сутність, а також взагалі будь-який прояв будь-чого [5, с. 793]. Форма – це спосіб прояву, здійснення чи вираження чого-небудь [4, с. 180]; зовнішній вираз чого-небудь, обумовлений певним змістом [5, с. 743]. Таким чином, розгляд циклічності як явища спрямовує на концентрацію уваги на формах її прояву в цілому. Розглядаючи циклічність як явище ми даємо їй оцінку і робимо висновок про те, чи відбуваються події, що відбуваються – це форми прояву циклічності економічного розвитку (його динаміки). Якщо явище визначене невірно – сутність викривляється і прояви циклічності не визнаються як такі. Іншими словами, окрім діагностики через причини, важливо правильно розпізнавати явище циклічності по формі. Вірне розуміння явища дозволяє визначити головні методологічні підходи і спостерігати циклічний процес у динаміці, за умов осягнення його сутності і причин. У цілому можна сказати, що розгляд циклічності як явища доповнює існуючі підходи до діагування стану та динаміки національної економічної системи. Правильне трактування сутності, в свою чергу, визначає (спрямовує) дії економічних суб'єктів.

2) як низку явищ, що відбуваються у певній послідовності, з поверненням у вихідну (за змістом, але не обов'язково за рівнем) точку їх зачаткування, тобто сукупність взаємообумовлених явищ, а саме – єдність фаз циклічності. Такий аспект наукового аналізу, безумовно, повинен мати місце разом зі з'ясуванням сутності циклічності у цілому та змістовності його окремих фаз. Це пов'язано тим, що, незважаючи на різні підходи до визначення фаз циклу та його змісту, –

а) зростання та рецесія;

б) зростання, пік, спад, дно, – незмінним залишається склад та послідовність.

Навіть у тих випадках, коли фаза дна (або піку) нівелюється заходами антициклічного регулювання, її врахування у складі циклу залишається важливим.

для розкриття циклічності як явища через те, що саме у їх повноті та сукупності виявляється її (циклічності) повний зміст. Крім того, всі цикли можна вважати кінцями циклами лише у випадках, коли повністю проходять всі фази. Це стосується також тих випадків, коли відбуваються раптові збурення в економіці, спричинені раптовими непередбачуваними подіями (зовнішні шоки, природні явища), оскільки у будь-якому випадку повернення у попередній стан не відбувається швидко і вимагає певних заходів. Потребує уваги також перебіг фаз, який відображає процес у динаміці і одночасно сутнісно визначає загальний економічний зміст циклічності.

Циклічність економічного розвитку дуже добре піддається характеристиці за принципами, систематизованими А.Гальчинським [1, с. 18-22]. Сутність першого принципу полягає у тому, що циклічність завжди кореспондується із принципом історизму кожного суспільного явища, з незаперечною істиною, за якою всі без винятку системи історичні у своїх функціональних межах, їхній розвиток має початок і кінець. З огляду на це логіка циклічності у найбільш загальних визначеннях може бути представлена у вигляді чотирьохфазного розвитку: генезис, зрілість, занепад, криза. Йдеться, таким чином, про те, що логіка циклічності – це, по суті, логіка утвердження і реалізації нового – нових елементів розвитку і принципово нової комбінації структурних зв'язків між ними. Циклічність – це невід'ємний атрибут розвитку, без якого розвиток є неможливим.

Другий принцип стосується системної взаємозалежності і субординованості різнотипних за своїм змістом циклів. Відповідні кореляції не завжди функціонально виражені та часто набувають вигляду опосередкованих, тобто опосередкованих зв'язків і таких, що не виявляються назовні. Йдеться про надзвичайно складну і ще мало досліджену наукою проблему. Вона має декілька аспектів, стосується, насамперед, циклічних коливань у фізичній природі та їх проєкції на суспільні процеси, а також специфіки цивілізаційних трансформаційних циклів.

Третій принцип полягає в тому, що консолідуючу функцію у суспільному розвитку перебирають на себе цивілізаційні цикли. З огляду на це, більш конкретно видається така трирівнева субординація визначальних типів циклічних трансформацій: цикли глобально-цивілізаційного процесу – соціальні цикли – економічні цикли.

В свою чергу кожен із зазначених типів циклічності має виокремлені різновиди. В структурі глобальних циклів – це цикли локальних цивілізацій, цикли формаційного розвитку (феодалізм, соціалізм, капіталізм), цикли глобальних гегемоній та інші.

Соціальні цикли поєднують цикли соціальної стратифікації, цикли довіри, демографічні цикли, цикли оновлення еліт; економічні – короткі, середні та довгі цикли, фінансові та грошові (загальні та специфічні) цикли, цикли технологічних перетворень.

Четвертий принцип: синхронність циклічних коливань «формується завдяки власним силам саморозвитку» (П. Самуельсон).

У цьому випадку не виключаються впливи зовнішніх чинників. Вони можуть (як це зазвичай дійсно відбувається) стимулювати або стримувати (інколи й загально нівелювати) амплітуду циклічних коливань [1, с. 24].

При обґрунтуванні новітніх концептуальних підходів до визначення сутності циклічності економічного розвитку та притаманних цьому явищу змістовних відмінностей за умов сучасності, на нашу думку, потрібно враховувати таке:

1) об'єктивність умов міжнародної економічної інтеграції та глобалізації, що є причинами посилення впливу зовнішніх факторів та виникнення процесів трансферу циклів (або окремих фаз циклів);

2) посилення та трансформацію ролі держави як основного інституту та регулятора таких процесів, появу на арені наднаціональних органів регулювання (міжнародних організацій, інтеграційних угруповань тощо);

3) перехід від суворо антициклічної політики до політики згладжування наслідків циклічних коливань і надмірного регулювання економіки під час рецесій.

Економічна циклічність, як і будь-який процес або явище з часом зазнає змін під впливом різноманітних факторів, що спричиняє появу нових форм прояву циклічності, якісно видозмінюючи її природу.

В сучасних умовах, специфіку яких визначають монополістична структура ринків, державне регулювання економіки, науково-технічний прогрес, поширення процесу глобалізації (інтернаціоналізації) виробництва – форма та механізм економічної циклічності є іншими [6, с. 93]. Дійсно, сучасні економічні цикли істотно відрізняються від циклів кінця XIX – першої половини XX століття. Це знаходить свій прояв у наступному [7]:

1) у них відсутня фаза депресії як обов'язкова, хоча, якщо спад дуже глибокий і тривалий, то фазу рецесії називають депресією. Це спричинене посиленням регулювання циклічності та появою нових підходів до цього процесу;

2) зникло чітке розмежування між пошквалюванням та піднесенням. Ці фази об'єднуються в одну, яку називають розширенням виробництва. Виділяються верхня (бум), та нижня (спад) точки ділового циклу, тобто відбувається згладжування амплітуди коливань внаслідок регулювання процесів, викликаних циклічністю;

3) визначається рівнодіюча тривалого економічного зростання – тренд, коливання навколо якого змінюють цикл, оскільки цикл розвивається по спіралі;

4) змінюються параметри фаз циклу: підйоми стали тривалішими у часі і більші за масштабами, спади коротшими;

IV. Висновки

Проведене у статті дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

– дослідження підходів до розкриття сутності економічної циклічності показало, що її прийнято розглядати у двох основних аспектах: як прояв економічної нестабільності та як форму економічного розвитку. Проте розгляд економічної циклічності як процесу і як явища дозволяє розширити існуючі підходи та забезпечити пізнання сутності циклічності на якісно новому рівні;

– ключовими тенденціями циклічності економічного розвитку в наш час є згладжування амплітуди коливань внаслідок видозміни державного регулювання, переливання циклічних процесів за національні рамки внаслідок посилення процесів інтернаціоналізації та глобалізації, зміна параметрів економічного циклу (масштаби, амплітуда, тривалість) під впливом особливостей економічного розвитку країн та тенденцій розвитку світового господарства.

Література

1. Гальчинський А. С. Криза і цикли світового розвитку / А. Гальчинський. – К. : АДЕФ-Україна, 2009. – 391 с.
2. Економічна теорія (Політекономія, мікроекономіка, макроекономіка): навчальний посібник 2-ге вид, перероб, та доп. / Білецька Л. В., Білецький О. В., Савич В. І. – К. : ЦУЛ, 2009. – 688 с.
3. Близнюк Т. П. Інноваційна діяльність підприємства в умовах циклічності розвитку економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Т. П. Близнюк. – Харків, 2008. – 20 с.
4. Петрушенко В. Л. Тлумачний словник основних філософських термінів / В. Л. Петрушенко. – Львів : Видавництво нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2009 – 264 с.
5. Ожегов С. И. Словарь русского языка: ок. 57000 слов / под ред. докт. филол. наук, проф. Н. Ю. Шведовой. – 16-е изд., испр. – М. : Рус. яз., 1984. – 797 с.
6. Ивашковский С. Н. Макроэкономика: учебник. 2-е изд., испр., доп. / С. Н. Ивашковский. – М. : Дело, 2002. – 472 с.
7. Економічна теорія: Політекономія: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – 5-те вид., стер. – К. : Знання-Прес, 2006. – С. 385-386.

Економіка: проблеми теорії та практики

Збірник наукових праць

Випуск 265

У 9 томах

Том IV

Українською, російською і англійською мовами

Видається з квітня 1996 р., виходить раз на місяць
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу
масової інформації КВ
№ 3354 від 10 липня 1998 р.

Відповідальний редактор *С. В. Єкімов*
Комп'ютерна верстка *В. Б. Гордашевський*

Здано до друку 02.07.2010. Підписано до друку 07.07.2010.

Формат 60 84 $\frac{1}{16}$. Спосіб друку – ризограф.

Ум. друк, арк. 16,45. Тираж 300 прим.

Видавництво “Наука і освіта”
Свідоцтво про внесення до Держресстру ДК № 919 від 21.05.2002 р.,
м. Дніпропетровськ, вул. Бердянська, 61б
тел. (056) 370-13-13, (0562) 35-78-19, 34-29-61